

ANGELIKA KULAS
Opole, UO

RELACJA MIĘDZY WIARĄ A MIŁOŚCIĄ W ENCYKLICE PAPIEŻA FRANCISZKA *LUMEN FIDEI*

1. Aspekt personalistyczny – 2. Wymiar chrystologiczny – 3. Ujęcie eklezjologiczne – 4. Zakończenie

Artykuł ukazuje, iż zobrazowana w encyklice *Lumen fidei* relacja między wiarą a miłością posiada trojaki rys: personalistyczny, chrystologiczny i eklezjologiczny. Oryginalność encykliki papieża Franciszka polega na rozpatrywaniu poznania właściwego wierze przez pryzmat „poznania przez miłość”¹. Zagadnienie to mieści się w ramach chrystologicznego wymiaru zasygnalizowanej relacji wiara – miłość, a związane jest bezpośrednio z Wcieleniem. Nowość, jaką Biskup Rzymu wnosi w naukę Kościoła katolickiego, stanowi również uwypuklenie roli łaski Bożej w relacji między wiarą a rozumem. Przywołany aspekt posiada personalistyczny charakter. W niniejszym artykule ma on znaczenie z uwagi na fakt, iż Franciszek łaskę Bożą utożsamia z wiarą. Z kolei wiara — w ujęciu papieża — to miłość do Boga i bliźniego². Powiązania wiary z miłością nie należy odrywać od interpretacji wewnętrznego życia Kościoła. Stąd też w *Lumen fidei* nie zabrakło rozważań na temat głoszenia wiary zarówno poprzez indywidualne, jak i wspólnotowe świadectwo życia wiarą i miłością. Kwestię tę Franciszek łączy z sakramentalnym charakterem wiary³. Celem wiary chrześcijańskiej jest uczestnictwo w życiu Trójosobowego Boga⁴, a miłość to istota Trójcy Świętej⁵. Związek między wiarą a miłością jest więc ścisły.

¹ R. FISICHELLA, *Wprowadzenie i komentarz*, w: FRANCISZEK, *Encyklika „Lumen fidei. Światło wiary”*, Rzym 2013 (dalej: LF), s. 13.

² E. SCALFARI, *List drugi. Wiara i rozum: pytanie niewierzącego do papieża jezuitę zwanego Franciszkiem*, w: *Papież Franciszek. Rozmowy z niewierzącym Eugenio Scalfari*, tł. W. Malewski, Kraków 2013, s. 20–21.

³ LF 40.

⁴ G. BARTH, *Trynitarny charakter wiary chrześcijańskiej*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 4 (2012), s. 117; LF 45.

⁵ P. SOKOŁOWSKI, *Objawiona miłość. Agapetologiczna wiarygodność chrześcijaństwa*, Lublin 2011, s. 24.

1. Aspekt personalistyczny

J.M. BURGOS wskazuje, iż personalizm jest filozofią chrześcijańską z uwagi na głoszone treści i strukturę. Burgos przywołany kierunek myślowy określa słowami: „głęboko chrześcijański”⁶ Wsnuwa cenny wniosek na temat personalizmu w kontekście współczesności. Warto rozważyć tę myśl przed wydobyciem aspektu personalistycznego relacji wiara – miłość z encykliki papieża Franciszka. J.M. Burgos mówi o zbyt słabym przenikaniu idei chrześcijańskich do życia europejskich społeczności. Jedną z przyczyn owego stanu rzeczy upatruje w braku solidnej współczesnej antropologii. Środek zaradczy na zasygnalizowany problem stanowić może personalizm. Burgos przypomina, iż dokumenty Soboru Watykańskiego II poruszają wiele kwestii z zakresu antropologii personalistycznej, a jednocześnie stwierdza, że w zbyt małym stopniu wykorzystuje się tę filozofię w formacji zarówno duchownych, jak i świeckich⁷

W *Lumen fidei* można wyodrębnić następujące zagadnienia o charakterze personalistycznym: wiara będąca odpowiedzią człowieka na wezwanie do nawrócenia, rola wiary i miłości w procesie poznania religijnego oraz powiązanie miłości z umysłem, wpływ wiary i miłości na wzrost dobra wspólnego, prawda miłości przynosząca odpowiedź na wątpliwości ludzi współczesnych, wiara stanowiąca decyzję życiową oraz dotycząca istoty człowieka, uczestnictwo człowieka w komunii Trzech Osób Boskich.

W encyklice *Lumen fidei* zauważamy oddźwięk nauczania Soboru Watykańskiego II na temat wiary. Wiara ukazana została jako odpowiedź człowieka na wezwanie Boga⁸ Odpowiedź ta jest nawróceniem, które oznacza przyjęcie postawy charakteryzującej się miłością do Boga i bliźnich. Papież Franciszek nawiązuje do *Katechizmu Kościoła katolickiego*, gdy pisze o wierze jako przyjęciu prawdy objawionej⁹ Uznanie prawdy objawionej przez Boga jest związane z dążeniem do jej ustawicznego poznawania. W procesie poznania konieczna jest zarówno wiara, jak i miłość. W przywołanym kontekście CZ.S. BARTNIK stwierdza:

Autor encykliki [papież Franciszek] mówi (...) w duchu św. Augustyna, że w wierze prymat poznawczy ma miłość, miłość jest pierwszym źródłem poznania, gdyż pozna-

⁶ J.M. BURGOS, *Personalizm dziś*, „Studia Włocławskie” 14 (2012), s. 351. Czytamy: „Jest on [personalizm] głęboko chrześcijański, ponieważ nie tylko nie przeciwstawia się ani nie jest sprzeczny z wiarą, ani nie ogranicza się do bycia kompatybilnym z nią. (...) inspiruje się bezpośrednio i nie wstydliwie chrześcijaństwem, aby wypracować swoje kategorie albo perspektywy filozoficzne. Wystarczy pomyśleć, dla przykładu, o zależności idei interpersonalności od relacji trynitarnych albo o współzależności dogmatycznej, jaką zakłada Wcielenie w odniesieniu do pozytywnej wizji cielesności”

⁷ *Tamże*, s. 355–356.

⁸ H. SŁAWIŃSKI, *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, PS 17 (2013), nr 2 (33), s. 98–99.

⁹ *Tamże*, s. 100.

jemy sercem i miłość wnosi pierwsze światło, jest to agapetologiczna teoria poznania religijnego¹⁰

Franciszek zaznacza w *Lumen fidei*, że poznanie właściwe miłości osiągnęło pełnię za sprawą Wcielenia¹¹. Następny punkt niniejszego artykułu rozwija ten wątek. Cz.S. Bartnik przypomina o roli umysłu w poznaniu. Zaznacza, że miłość i umysł są nierozdzielne. Odwołuje się do AUGUSTYNA, który utożsamiał „serce” z wnętrzem osoby. Bartnik, komentując tekst *Lumen fidei*, zwraca uwagę na powiązanie miłości z prawdą oraz umysłu z wolą. Pisze: „Miłość potrzebuje prawdy, a prawda potrzebuje miłości. Miłość i umysł w wierze stają się w rezultacie «jednym okiem» i intelekt staje się «intelektem oświeconej miłości» (p. 27)”¹²

Papież Franciszek snuje refleksje na temat roli wiary w budowaniu dobra wspólnego. Pojawia się przy tym wspomniana już kwestia poznania towarzyszącego wierze. Biskup Rzymu uwidatnia ścisły związek, jaki zachodzi między wiarą a miłością. Zależność ta wynika z faktu, iż Boża miłość posiada moc przemiany ludzkiego serca. Wewnętrzna przemiana ma miejsce w sytuacji, gdy człowiek otwiera się na miłość pochodzącą od Boga. Franciszek wskazuje, że wiara ściśle związana z miłością pozwala pojąć „formę poznania właściwą wierze” oraz jej wpływ na decyzje podejmowane przez człowieka. Papież stwierdza, iż w poznaniu towarzyszącym wierze to „miłość wnosi światło” i to od stopnia powiązania miłości z wiarą zależy wzrost owego poznania. Franciszek uwzględnia kwestię otwarcia na prawdę, które towarzyszy otwarciu na miłość. Poznanie towarzyszące wierze, o którym mowa, to, innymi słowy, zrozumienie wiary¹³

Miłość Boża jest zarzewiem poznania płynącego z wiary. Franciszek pisze o przykładzie, jakie Bóg zawarł z Izraelem, aby ukazać, iż źródłem wybraństwa była miłość. Papież zaznacza, że miłość Boża mieści się w obrębie biblijnego rozumienia wiary¹⁴

Miłość stanowiąca istotny składnik wiary może przynieść odpowiedź na pytania ludzi współczesnych. Chodzi w tym miejscu o kwestię prawdy, która zagrożona jest relatywizmem. Franciszek mówi o „prawdzie miłości”, towarzyszącej spotkaniu z Bogiem i ludźmi¹⁵. Poznanie prawdy towarzyszące wierze chrześcijańskiej ściśle związane jest z otwarciem na miłość, która przemienia człowieka¹⁶. Powraca tutaj kwestia dobra wspólnego. Praktykowaniu prawdy miłości obca jest przemoc. Gdy wierzący wsłuchuje się w prawdę, nabiera pokory. Prawda dotyka serca czło-

¹⁰ CZ.S. BARTNIK, *Encyklika „O wierze”*, w: TENŻE, *Odzyskać Polskę*, Lublin 2014, s. 217.

¹¹ LF 16–18.

¹² BARTNIK, *Encyklika „O wierze”*, s. 217.

¹³ LF 26. Franciszek pisze: „Zrozumienie wiary rodzi się wtedy, gdy przyjmujemy wielką miłość Bożą, która nas przemienia wewnętrznie i daje nam nowe oczy, pozwalające widzieć rzeczywistość”

¹⁴ LF 28.

¹⁵ LF 34.

¹⁶ LF 26.

wieka, jego osobowej głębi. W kontekście sygnalizowanej prawdy miłości papież pisze o zespoleniu wiary ze światem materialnym. Fakt ten uzasadnia doświadczeniem miłości w sferze ciała i duszy. Biskup Rzymu łączy ten aspekt z tajemnicą Wcielenia, w której światło wiary chrześcijańskiej odnajduje początek¹⁷

J. KRÓLIKOWSKI mówi o wierze w kategorii decyzji życiowej, będącej miłowaniem Boga. Podkreśla współdziałanie woli i intelektu w akcie wiary, któremu przypisuje integralny charakter. Wspomniany autor stwierdza, że Sobór Watykański II uwydatnił integralny charakter aktu wiary, wynikający z towarzyszących mu miłości i rozumienia. Oznacza to, że akt wiary angażuje całego człowieka¹⁸

W kontekście wiary jako decyzji egzystencjalnej warte uwagi są przemyślenia J. RATZINGERA dotyczące nawrócenia. Dla pogłębienia tematyki artykułu warto się nad nimi pochylić. J. Ratzinger sprowadza nawrócenie do wyrzeczenia się samego siebie, przeciwstawiając je samorealizacji. Przywołana samorealizacja oznacza skupianie się na samym sobie. Z kolei nawrócenie to kierowanie się wiarą i miłością, a w konsekwencji podążanie za prawdą. Pojawia się tutaj kategoria „mieć” (czyli samorealizacja) i „być” (czyli nawrócenie)¹⁹

Papież Franciszek zaznacza, że wiara chrześcijańska dotyka istoty człowieka. Za sprawą wiary człowiek otwiera się na miłość pochodzącą od Boga, a miłość ta pozwala żyć w taki sposób, aby zasługiwać na miano dziecka Bożego. Jak podaje encyklika:

Ponieważ wiara chrześcijańska głosi prawdę o pełnej miłości Boga i otwiera na potęgę tej miłości, dociera do najgłębszego sedna doświadczenia każdego człowieka, który przychodzi na świat dzięki miłości i wezwany jest do miłości, by trwać w świetle²⁰

A. PRONIEWSKI podkreśla, że wiara jako akt zyskuje charakter poznawczy, natomiast jako rzeczywistość przekraczająca życie ludzkie w ziemskim wymiarze posiada znamię charytologiczne²¹ Wspomniany autor przedstawia ponadto racjonalne i egzystencjalne ujęcie wiary, towarzyszące zagadnieniu zrozumienia wiary. Warto rozważyć wnioski A. Proniewskiego dotyczące egzystencjalnego obszaru. Zaznacza on, iż wybór wiary bądź niewiary jest decyzją życiową o wysokiej randze. Wiara w znaczącym stopniu kształtuje egzystencję. W podjęciu decyzji życia wiarą lub w niewierze mniejsze znaczenie posiada rozum, zaś większe — „kategorie serca”, czyli udział osobowy. Sam rozum nie pozwala człowiekowi osiągnąć głębszego

¹⁷ LF 34.

¹⁸ J. KRÓLIKOWSKI, *Teologia wiary w Konstytucji „Dei Verbum” II Soboru Watykańskiego*, CzST 40 (2012), s. 38.

¹⁹ J. RATZINGER, *Chrystus i Jego Kościół*, tł. W. Szymona, Kraków 2005, s. 168; cyt. za: J. SZYMIK, *Kochać znaczy widzieć*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 4 (2012), s. 164–165.

²⁰ LF 32.

²¹ A. PRONIEWSKI, *Wiara fundamentem pewności poznania*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 11 (2012), nr 1, s. 9.

poznania materialno-duchowej rzeczywistości. Za sprawą życia w wierze człowiek może rozwinąć się duchowo. Wiara angażuje wolę człowieka²².

W obszarze relacji wiara – rozum zakreślonej w *Lumen fidei* E. SCALFARI dostrzega nowość. W swych przemyśleniach dotyczących przywołanej kwestii papież uwzględnia znaczenie łaski Bożej. Rola łaski zostaje sprowadzona do utożsamienia jej z wiarą. Z kolei wiara interpretowana jest jako miłosierdzie i miłość bliźniego. Wyrażają one miłość do Boga²³. Cnoty teologalne są osobową relacją między człowiekiem i Bogiem. Ich fundament stanowi łaska Boża²⁴. W swej książce: *Otwarty umysł, wierzące serce* Biskup Rzymu określa rozum jako „rozbłysk, który ma oświetlać naszą wiarę” W zestawieniu wiary z rozumem papież przypisuje wierze naczelną rolę²⁵.

Wiara zakładająca przyjęcie postawy miłości wobec Boga i bliźniego formuje życie moralne. M. KLUZ wskazuje, że gdy Franciszek mówi o wierze jako spotkaniu z Bogiem, przypisuje jej funkcję zakreślania wymiaru i wytyczania sensu życia ludzkiego. Wiara jest wyznacznikiem dobrego postępowania²⁶.

Spotkanie z Bogiem przynosi początek wierze. Doświadczenie Bożej miłości i odpowiedź na nią uzdalniają wierzących do obrania właściwej drogi życiowej. Przemienione serce podpowiada człowiekowi, co powinien czynić, a czego unikać, aby zasługiwać na miano dziecka Bożego. Życie wiarą jest przejawem Bożej miłości działającej w nawróconym człowieku. Warto w tym miejscu przypomnieć, że każdy wierzący powinien uznać, iż potrzebuje nieustannego nawrócenia serca. Wiara to dar od Boga. Papież wskazuje, iż światło wiary jaśnieje niejako w dwóch kierunkach. Pierwszy tor dotyka przeszłości, to „światło pamięci” o Wcieleniu Chrystusa, o najdoskonalszym objawieniu miłości. Drugi kierunek naznaczony światłem wiary dobiega z przyszłości — bowiem za sprawą Zmartwychwstania Chrystus pokonał śmierć. Komunia z Bogiem i bliźnimi przynosi nadzieję życia wiecznego²⁷.

Biskup Rzymu pisze o postawie pokory, towarzyszącej praktykowaniu wiary i miłości. Człowiek nabiera pokory, gdy kieruje się prawdą miłości. Postawa pokory zakłada szacunek do każdego człowieka²⁸.

²² *Tamże*, s. 12–13.

²³ SCALFARI, *List drugi*, s. 20–21.

²⁴ CZ.S. BARTNIK, *Dogmatyka katolicka*, t. II, Lublin 2003, s. 559.

²⁵ J.M. BERGOGLIO – PAPIEŻ FRANCISZEK, *Otwarty umysł, wierzące serce. Rekolekcje Ojca Świętego Franciszka*, tł. M. Juszcak, M. Grygierowska, Kraków 2013, s. 38.

²⁶ M. KLUZ, *Wiara w życiu i postawie moralnej człowieka w świetle encykliki „Lumen fidei” papieża Franciszka*, PS 17 (2013), nr 2 (33), s. 128–129; LF 4.

²⁷ LF 4.

²⁸ FRANCISZEK, *List trzeci. Porozmawiajmy o wierze: list do niewierzącego. Papież Franciszek odpowiada Eugenio Scalfariemu*, w: *Papież Franciszek. Rozmowy z niewierzącym Eugenio Scalfari*, Kraków, s. 27; LF 34.

H. SŁAWIŃSKI podkreśla, że w *Lumen fidei* odnajdujemy personalne przedstawienie dojrzewania i przekazu wiary. Spotkanie z Chrystusem jest źródłem, z którego wypływa wiara i dzięki któremu może ona przetrwać²⁹

Wzrost życia moralnego ma miejsce w zależności od tego, czy serce wierzącego napędza miłość do Boga i ludzi. W kwestii zależności pomiędzy wiarą a życiem moralnym Biskup Rzymu stwierdza, że najbardziej odpowiednim ich ujęciem jest wiara działająca poprzez miłość, o której mówił św. Paweł. W świetle wiary miłość to nadprzyrodzony dar³⁰. Miłość pochodząca od Boga uzdalnia wierzącego do poświęceń i wyzbycia się egoizmu. W *Lumen fidei* wiara ukazana jest jako całościowe skierowanie do Boga i bliźnich, które znamionuje miłość³¹

Wiara implikująca miłość przemienia życie społeczne. Cz.S. Bartnik komentuje nauczanie papieża Franciszka w przywołanej materii. Zaznacza, że praktykowanie wiary przyczynia się do budowania cywilizacji miłości³². Wiara oparta na miłości prowadzi do zrozumienia charakteru relacji zakorzenionych w Bogu oraz zmierzających ku Niemu. Światło wiary wykracza poza Kościół. Rozrasta się w miarę rozwoju społeczności, której przyświeca cel dobra wspólnego. W kontekście wiary oświecającej Lud Boży papież postępowanie cywilizacji miłości postrzega jako doczesne gromadzenie skarbów w niebie. Refleksja ta nabiera znamion eschatologicznych³³

Wiara i miłość w znaczącym stopniu kształtują życie moralne. Odgrywają w nim integrującą rolę. Przyczyniają się do wzrostu wartości takich, jak pokój i sprawiedliwość. Spoglądając na Boga, możemy odkryć sens życia. To w Bogu skrywa się dobro egzystencji, a dokładniej: źródło owego dobra. Wiara oświeca życie w zależności od praktykowania miłości przez człowieka, w zależności od dążenia do świętości³⁴

Bartnik stwierdza, że *Lumen fidei* nie porusza zagadnienia udziału człowieka w życiu osobowym Trójcy Świętej, lecz zawiera jedynie spostrzeżenia na temat uczestnictwa w naturze Boga³⁵. GRANAT sprowadza jednak udział w naturze Boga do samego uczestnictwa w osobowym życiu Trójcy Świętej. Dzielenie natury z Bogiem wynika ze stworzenia człowieka na Boży obraz³⁶. Gdy wczytamy się w słowa Franciszka, odnajdujemy elementy personalistyczne obrazujące udział człowieka w osobowej komunii Boga. Papież odwołuje się do św. Pawła dostrzegającego

²⁹ SŁAWIŃSKI, *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, s. 109.

³⁰ KLUZ, *Wiara w życiu i postawie moralnej człowieka w świetle encykliki „Lumen fidei” papieża Franciszka*, s. 114–115.

³¹ *Tamże*, s. 121; LF 20–22, 32, 51.

³² BARTNIK, *Encyklika „O wierze”*, s. 221; LF 50–54.

³³ LF 51.

³⁴ KLUZ, *Wiara w życiu i postawie moralnej człowieka w świetle encykliki „Lumen fidei” papieża Franciszka*, s. 116; LF 51.

³⁵ BARTNIK, *Encyklika „O wierze”*, s. 219.

³⁶ W GRANAT, *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985, s. 436.

obecność Chrystusa egzystującego w jego wnętrzu. Paweł nawoływał, aby serca chrześcijan przez wiarę otworzyły się na Chrystusa. Biskup Rzymu uwydatnia znaczenie działania Ducha Świętego, który uzdalnia wierzących do naśladowania Jezusa. Franciszek mówi o Duchu Świętym jako Miłości. Aby zgłębić tę myśl, warto przytoczyć fragment *Lumen fidei*:

Chrześcijanin może mieć oczy Jezusa, Jego uczucia, Jego synowską gotowość, ponieważ dany mu jest udział w Jego Miłości, którą jest Duch. I w tej Miłości zyskuje się w pewien sposób spojrzenie właściwe Jezusowi. Bez tego upodobnienia w Miłości, bez obecności Ducha, który rozlewa ją w naszych sercach (por. Rz 5,5), jest rzeczą niemożliwą wyznawać Jezusa jako Pana (por. 1 Kor 12,3)³⁷

Papież ukazuje, jak wielkie znaczenie dla wiary chrześcijańskiej ma miłość jako cnota teologalna. Jednocześnie zaznacza, że miłość jest czymś więcej niż jedną z cnót teologalnych, bowiem sam „Bóg jest Miłością” (1 J 4,16). Franciszek pisze:

Wiara chrześcijańska jest wiarą w Miłość pełną, w jej skuteczną moc, w jej zdolność przemieniania świata i wyjaśniania czasu: „Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam” (1 J 4,16). W miłości Bożej, objawionej w Jezusie, wiara dostrzega fundament, na którym opiera się rzeczywistość i jej ostateczne przeznaczenie³⁸

2. Wymiar chrystologiczny

W rozpatrywaniu relacji między wiarą a miłością szczególne znaczenie należy przypisać rysowi chrystologicznemu, bowiem odkupienie dokonane przez Chrystusa jest najdoskonalszym wyrazem miłości. Poprzez stworzenie świata, Wcielenie oraz odkupienie została wyrażona bezinteresowna miłość Boga³⁹. Warto dodać, że BENEDYKT XVI w swej pierwszej encyklice mówi o Chrystusie jako „wcielonej miłości Boga”⁴⁰

W *Lumen fidei* mowa jest o „nowej logice wiary”, zakorzenionej w Chrystusie. Papież zaznacza, że wiara chrześcijańska przynosi nadzieję zbawienia. Zbawienie możliwe jest za sprawą otwarcia na przemieniającą człowieka Miłość, a tym samym za sprawą nawrócenia⁴¹. Istotą zbawienia stanowi komunია osobowa z Trójcą Świętą⁴². Zbawienie znamionuje rys trynitarny. W historii urzeczywistnił je Chrystus za sprawą Wcielenia⁴³. Biskup Rzymu pisze o więzi łączącej wierzącego z Chry-

³⁷ LF 21.

³⁸ LF 15.

³⁹ W. GRANAT, *Teologiczna wiara, nadzieja i miłość*, Lublin 1960, s. 377.

⁴⁰ BENEDYKT XVI, *Deus Caritas est*, Rzym 2005, p. 12–14.

⁴¹ LF 20.

⁴² CZ.S. BARTNIK, *Dogmatyka katolicka*, t. I, Lublin 2009, s. 734.

⁴³ Czytamy na ten temat: „Najwyższym jego [zbawienia] celem jest Ojciec, historyczną realizacją — Syn Boży Wcielony, a unifikacją personalizacyjną — Duch Święty” (*tamże*, s. 742).

tusem, która implikuje relacje z bliźnimi oparte na miłości. M. KLUZ wskazuje, iż w *Lumen fidei* wiara i miłość stanowią jedno⁴⁴

Franciszek mówi o miłości, którą objawił Chrystus. W niej odnajdujemy początek chrześcijaństwa. Papież uwydatnia dialogiczny charakter objawionej miłości. M. Kluz komentuje przemyślenia Franciszka w przywołanej materii używając takich określeń, jak „miłosny dialog” czy „wzajemne obdarowanie”. Biskup Rzymu uwydatnia wymiar osobowy zarówno Boga, jak i człowieka. M. Kluz odnosi się do fragmentu encykliki, w którym mowa jest o Wcieleniu jako objawieniu pełni poznania za sprawą miłości. Odnajdujemy przy tym określenie „światło miłości”. Owo światło ma szansę zaistnieć wówczas, gdy człowiek uznaje obecność Chrystusa w swoim wnętrzu. Franciszek przypomina, że Chrystus „dotknął” człowieka nie tylko za sprawą Wcielenia, ale także „dotyka” wierzących dzięki sakramentom⁴⁵. Odkupienie jest aktualizowane w liturgii Kościoła⁴⁶

Jak zostało zaznaczone na początku artykułu, w *Lumen fidei* poznanie właściwe wierze zobrazowane jest w świetle „poznania przez miłość”, co nadaje encyklice oryginalny charakter. Wcielenie pozwala w pełni dostrzec umiejętność poznania prawdy za sprawą miłości. Chrystus objawił Bożą miłość, przyjmując ludzką naturę. Za sprawą przywołanego faktu Wcielenie posiada oryginalny charakter⁴⁷

H. SŁAWIŃSKI wskazuje, że w *Lumen fidei* wiara i miłość przedstawione są jako uzdatniające człowieka do postrzegania siebie, bliźnich i świata w sposób właściwy samemu Chrystusowi⁴⁸. Wierzący jest blisko Boga, gdy czyni dobro i zaszczepia miłość we własnym otoczeniu⁴⁹. Kierowanie się wiarą i miłością Franciszek sprowadza do wsłuchiwania się w głos Chrystusa oraz podążania Jego śladami⁵⁰

Papież zaznacza, iż w historii zbawienia kulminacyjnymi wydarzeniami były Wcielenie, Śmierć i Zmartwychwstanie Chrystusa. Gdy człowiekowi brakuje wiary w wydarzenia zbawcze, nie potrafi w pełni dostrzec wyjątkowości i znaczenia ludzkiego życia. W wierze największy wydzźwięk posiada Boża miłość. Najbardziej wyraźnym jej przejawem było odkupienie dokonane przez Chrystusa⁵¹. Odwołując się do przywołanej prawdy, Franciszek porusza temat pełni wiary chrześcijańskiej⁵²

⁴⁴ KLUZ, *Wiara w życiu i postawie moralnej człowieka w świetle encykliki „Lumen fidei” papieża Franciszka*, s. 120–121; LF 26, 51.

⁴⁵ *Tamże*, s. 117–118; LF 15, 31.

⁴⁶ BARTNIK, *Dogmatyka katolicka*, t. I, s. 734.

⁴⁷ FISICHELLA, *Wprowadzenie i komentarz*, s. 13; LF 31.

⁴⁸ SŁAWIŃSKI, *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, s. 100–101.

⁴⁹ *Tamże*, s. 111.

⁵⁰ „Słuchanie w wierze przebiega zgodnie z formą poznania właściwą dla miłości: jest to słuchanie osoby, rozróżniające i rozpoznające głos Dobrego Pasterza (por. J 10,3-5); to słuchanie nakazujące naśladowanie (...)” (LF 30).

⁵¹ LF 54; Cz.S. Bartnik określa odkupienie w następujących słowach: „(...) akt «pierwszej miłości» ze strony Boga: inicjatywa Boga «miłością uprzedzającą»” (BARTNIK, *Dogmatyka katolicka*, t. I, s. 733).

⁵² LF 16, 17.

Papież mówi o szczególnym znaczeniu Zmartwychwstania Jezusa — pokonując śmierć, Chrystus objawił wiarygodność miłości Boga. Wiarygodność ta znajduje wyraz w zdolności Chrystusa do odzyskania pełni życia za sprawą faktu, iż jest Synem Bożym⁵³. Nie sposób wyprowadzić definicji wiary, nie mając na uwadze przywołanych faktów. Definicja wiary powstała na podstawie *Lumen fidei*, a przedstawiona przez Bartnika, eksponuje treści chrystologiczne. Przywołany autor konkluduje:

Sądzę, że na podstawie nauki w encyklice można by określić wiarę jako przyjęcie rzeczywistości Bożego daru odkupienia i zbawienia w Chrystusie, w Jego Osobie, słowie, historii i dziele, i oddanie się Chrystusowi całą osobą naszą, umysłem, sercem, działaniem i życiem⁵⁴

Franciszek zaznacza, że cierpienie ludzkie może przyczynić się do pogłębienia wiary wówczas, gdy staje się „aktem miłości”. Biskup Rzymu pisze o naśladowaniu samego Chrystusa w godnym znoszeniu bólu. Papież mówi o możliwości powierzenia się Bogu w chwilach cierpienia oraz o tym, że Bóg zawsze towarzyszy człowiekowi. Rozważanie męki Chrystusa pozwala dzielnie przetrwać cierpienie, bowiem Chrystus do ostatnich chwil na krzyżu był zjednoczony z Ojcem. Kontemplacja męki Chrystusa pozwala zdać sobie sprawę, że człowiek w znoszeniu bólu nie powinien czuć się osamotniony⁵⁵

Gdy w jednym ze swych listów Biskup Rzymu porusza kwestię oryginalności wiary chrześcijańskiej, podkreśla uczestnictwo wierzących w relacji Chrystusa z Bogiem Ojcem oraz w relacji Jezusa ze wszystkimi ludźmi. Wszystkie te relacje znamionuje miłość. Bóg powołuje każdego z nas do wspólnoty z sobą i bliźnimi, zaś warunek przynależności do tej wspólnoty stanowi przyobleczenie w miłość⁵⁶

3. Ujęcie eklezjologiczne

Powiązanie wiary z miłością na polu eklezjologicznym mieści się w ramach agapetologicznego argumentu na uwiarygodnienie Objawienia chrześcijańskiego. Papież Franciszek wypukla ten aspekt za sprawą ujęcia wiary jako świadectwa życia⁵⁷. Racją istnienia Kościoła jest Objawienie i odkupienie. Kościół stanowi uobecnienie przywołanego Objawienia i odkupienia. Przynależność do Kościoła umożliwia podążanie drogą prowadzącą do zbawienia⁵⁸

⁵³ LF 17.

⁵⁴ BARTNIK, *Encyklika „O wierze”*, s. 223.

⁵⁵ LF 56.

⁵⁶ FRANCISZEK, *Porozmawiajmy o wierze: list do niewierzącego. Papież Franciszek odpowiada Eugenio Scalfariemu*, w: *Papież Franciszek. Rozmowy z niewierzącym Eugenio Scalfari*, tł. W. Malewski, Kraków 2013, s. 30.

⁵⁷ LF 49.

⁵⁸ K. KAUCHA, *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2008, s. 105.

W encyklice *Lumen fidei* Biskup Rzymu wskazuje:

Gwarancją łączności ze źródłem dają zatem osoby żywe, a odpowiada to żywej wierze, którą Kościół przekazuje. Opiera się ona na wierności świadków, wybranych przez Pana do tego zadania (...)⁵⁹

Aby zgłębić słowa papieża, warto odnieść się do wniosków M. KLUZA. Wychodzi on od przypomnienia eklezjologicznej nauki Soboru Watykańskiego II. Wiara jest dla Kościoła zarówno darem, jak i powierzonym mu zadaniem. Włączeni w Kościół uczestniczą w proroczej funkcji Chrystusa. Uczestnictwo to polega na kierowaniu się wiarą i miłością. Jest to świadectwo życia⁶⁰ Kluz odczytuje następnie fragment *Lumen fidei*, aby zaznaczyć za Franciszkiem, że wiara nie jest czymś prywatnym czy subiektywnym poglądem. Autentyczna wiara dąży do głoszenia swego orędzia⁶¹

W kontekście jedności Kościoła i jedności wiary Biskup Rzymu pisze o miłości przenikającej życie osób wierzących. Przynależność do Kościoła ubogaca osobowo. Miłość szuka prawdy, egzekwuje ją. Dzięki Prawdzie, którą jest sam Chrystus, miłość może przetrwać i zyskuje właściwe znaczenie. Zdolność wspólnoty do podobnego postrzegania rzeczywistości rodzi radość wiary⁶².

Franciszek zaznacza, że za sprawą przynależności do Kościoła wierzący doświadczają przemieniającej mocy Ducha miłości, gwarantującego jedność wiary. Łączność z Kościołem pozwala odkryć obecność Boga w otaczającym świecie. Ponadto pomaga we właściwy sposób postrzegać świat⁶³. Jedność wiary jest następstwem jedności Boga. Jedność ta wynika również z faktu, iż wiarę wyznaje cały Kościół, stanowiący jedno ciało⁶⁴

CZ.S. BARTNIK uwydatnia eklezjalną formę wiary. Podkreśla, iż nie istnieje teologia prywatna⁶⁵ Wiara uobecnia się w Kościele za sprawą relacji międzyosobowych. Oznacza to wyznanie wiary nie tylko osobiste, ale także wspólnotowe. Podążając dalej — eklezjalność wiary to modlitwa osobista, której towarzyszy praktykowanie publicznego kultu, a nade wszystko całościowe świadectwo życia⁶⁶

Biskup Rzymu pisze o Kościele jako Ciele Chrystusa. Porównanie to obrazuje ściśle związek między Chrystusem a wierzącymi oraz między samymi wierzącymi.

⁵⁹ LF 49.

⁶⁰ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 12.

⁶¹ KLUZ, *Wiara w życiu i postawie moralnej człowieka w świetle encykliki „Lumen fidei” papieża Franciszka*, s. 124–125; LF 22.

⁶² LF 47.

⁶³ SŁAWIŃSKI, *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, s. 110; LF 47.

⁶⁴ LF 47–49.

⁶⁵ BARTNIK, *Encyklika „O wierze”*, s. 218.

⁶⁶ J. ULIASZ, *Wierzyć w Kościele — rozumność indywidualnego i wspólnotowego wymiaru aktu chrześcijańskiej wiary*, „Resovia Sacra” 18–20 (2011–2013), s. 191.

Komunia wierzących zakłada braterską miłość, która jednoczy. Wiara ma kościelną formę⁶⁷

Papież Franciszek mówi o Duchu Świętym jako Miłości działającej w Kościele. Miłość ta wskazuje wierzącym kierunek doczesnej wędrówki⁶⁸. G. BARTH zauważa, że Duch Święty posłany Kościołowi przez Chrystusa niejednokrotnie nazywany jest „Chrystusem działającym obecnie”⁶⁹

W *Lumen fidei* uwydatniona została znacząca rola sakramentów w życiu chrześcijan. Biskup Rzymu wychodzi od stwierdzenia, że wierzący świadczą o swych przekonaniach przynależąc do Kościoła, by następnie zaznaczyć, iż środkiem niezbędnym do głoszenia wiary są sakramenty. Sakramenty dotyczą całego człowieka, każdego wymiaru relacji. Franciszek mówi o sakramentalnej strukturze wiary⁷⁰

W kwestii chrztu włączającego we wspólnotę Kościoła, we wspólnotę wiary, Franciszek mówi, że sakrament ten daje początek uczestnictwu w dynamice miłości Jezusa. Czytamy: „Woda chrztu jest wierna, ponieważ można jej się zawieżyć, ponieważ jej strumień włącza w dynamikę miłości Jezusa, źródło pewności dla naszej drogi życia”⁷¹. Sakramentalny charakter wiary najpełniej wyraża się w Eucharystii. Wiara żywi się Eucharystią. Franciszek pisze o Eucharystii jako „najwyższym akcie miłości”⁷²

Biskup Rzymu porusza temat *Credo*, poprzez które Bóg skłania człowieka do refleksji nad tajemnicami wiary, a także nawołuje do gotowości wewnętrznej przemiany. Co więcej, Franciszek stwierdza, iż wierzący nie jest zdolny szczerze wypowiedzieć *Credo*, jeśli jednocześnie nie jest przemieniony przez Bożą miłość. Franciszek mówi o trynitarniej strukturze wyznania wiary, niosącego prawdę na temat Boskiej komunii. Boską komuniją, będącą największą tajemnicą wiary oraz sercem istnienia, zespała Duch miłości. Jej zarzewiem i celem jest Bóg Ojciec. *Credo* mieści w sobie również wyznanie chrystologiczne. Wszystkie prawdy wiary dotyczą kwestii nowego, nawróconego człowieka, który fundament życia odnajduje w komunii z Bogiem. W kontekście wyznania wiary Biskup Rzymu mówi o Kościele jako „wielkiej wspólnotcie, ostatecznym podmiocie wypowiadającym *Credo*”⁷³

Wiara kierowana przez miłość uzdalnia do komunii z Bogiem. Gdy wierzący otwiera się na działanie łaski Bożej, odczuwa moc przemieniającej miłości pochodzącej od Boga. Franciszek ukazuje powiązanie tego faktu z realizacją zaleceń Dekalogu. Papież mówi o dekalogu jako „drodze wdzięczności”, „odpowiedzi miłości”⁷⁴

⁶⁷ LF 22.

⁶⁸ LF 38.

⁶⁹ BARTH, *Trynitarny charakter wiary chrześcijańskiej*, s. 126.

⁷⁰ LF 40.

⁷¹ LF 42.

⁷² LF 44.

⁷³ LF 45.

⁷⁴ LF 46.

J. ULIASZ pisze o ścisłym powiązaniu wiary w Kościele ze świadectwem życia. Praktykowanie wiary przyczynia się do ubogacenia zarówno indywidualnego, jak i wspólnotowego wymiaru życia. Naśladowanie samego Chrystusa sprawia, iż wiara utożsamiona zostaje — jak stwierdza przywołany autor — z „miłością wiarygodną, miłością rozumną”. Poprzez miłość uobecnia się wypowiedź wiary na polu liturgicznym i mistagogicznym. Stanowi to o dojrzałości wiary⁷⁵

4. Zakończenie

Zakreślona w *Lumen fidei* relacja między wiarą a miłością dotyka istoty chrześcijaństwa. Z encykliki wypływają najgłębsze prawdy wiary katolickiej. To wiara oświeśla mroki, pokonuje lęki towarzyszące ludzkiej egzystencji. Za sprawą odkupienia Chrystus pokonał śmierć, przyniósł człowiekowi nadzieję życia wiecznego. Odkupienie stanowi największy wyraz miłości. Zbawienie zależy od odpowiedzi na wezwanie Boga do nawrócenia.

Spoglądając na *Lumen fidei* pod kątem personalistycznym należy zauważyć, iż Franciszek przedstawił wiarę jako odpowiedź człowieka na zaproszenie Boga do wewnętrznej przemiany. Nawrócenie zakłada przyobleczenie w miłość, które realizuje się poprzez naśladowanie samego Chrystusa. Poznanie właściwe wierze możliwe jest w głównej mierze za sprawą miłości, ściśle powiązanej z umysłem. Praktykowanie wiary i miłości w znaczącym stopniu przyczynia się do wzrostu dobra wspólnego. Odkrycie prawdy miłości pozwala przewyciężyć relatywizm.

W wymiarze chrystologicznym relacji między wiarą a miłością największe znaczenie posiada odkupienie dokonane przez Chrystusa, które objawiło miłość Boga do ludzkości oraz ukazało pełnię poznania właściwego wierze. Wiara i miłość sprawiają, iż człowiek potrafi spoglądać na siebie i otaczający go świat podobnie jak Chrystus. Kierowanie się przywołanymi cnotami teologicznymi to naśladowanie Jezusa.

W ujęciu eklezjologicznym rozpatrywanie zależności pomiędzy wiarą a miłością wpisuje się w agapetologiczny argument za wiarygodnością Objawienia chrześcijańskiego. Jest to związane ze świadectwem życia, które najlepiej pokazuje stopień praktykowania wiary i miłości. Papież uwydatnia sakramentalny charakter wiary.

Ukazana w *Lumen fidei* relacja między wiarą a miłością jest ścisła. Franciszek stwierdza, iż przywołane cnoty teologiczne stanowią jedno. Poznanie właściwe wierze osiągnęło pełnię dzięki doskonałemu wyrazowi miłości, czyli odkupieniu. Originalne są spostrzeżenia Biskupa Rzymu uwydatniające rolę łaski Bożej, a co za tym idzie — Bożej miłości w relacji między wiarą a rozumem.

⁷⁵ ULIASZ, *Wierzyć w Kościele — rozumność indywidualnego i wspólnotowego wymiaru aktu chrześcijańskiej wiary*, s. 195.

Relation between faith and love in Pope Francis' encyclical *Lumen fidei*

Summary

Relationship between faith and love is direct. Pope Francis states that aforementioned theological virtues are one. Cognition, so characteristic to fate, reaches fullness due to perfect expression of love – redemption. The Bishop of Rome's insights about divine grace and God's love in relation between faith and mind are remarkable.

Looking at *Lumen fidei* with personalistic view may reveal that Pope Francis presents faith as human's answer for God's invitation to internal metamorphosis. Repentance assumes donning in love by imitation of Christ. Cognition of fate is possible mainly due to love which is closely tied to mind. Following religious observances and love vastly contributes to increase in common good. Discovery of truth about love allows one to overcome relativism.

In Christological dimension, the most important issue in relationship between faith and love is redemption which manifests God's love for mankind and shows fullness of cognition of faith. Faith and love make possible for mankind to look at themselves and the surrounding world in the same way as Christ. Leading one's live in spirit of aforementioned theological virtues is imitating Jesus.

In ecclesiastic view, examining relationship between faith and love is an agape theological argument for Christian Revelation's reliability. It is connected with *testimonia vitae* which shows in the best possible way the degree the practise of faith and love. The Pope emphasises sacramental aspect of fate.